Hallasd a hangod!

A fiatalok rezonálnak a zenére, érdekli őket, általa könnyebbé válhat a kétirányú kommunikáció megindulása és különféle témák feldolgozása. A *Hallasd a hangod* egy közösségi zenei foglalkozássorozat, ahol a résztvevő fiatalok közös munka során saját tartalmakat hoznak létre.

KEZDETEK

Abból a célból, hogy kezdeti motivációnk érthetővé váljon, röviden bemutatjuk önmagunkat. Civil szervezeti munkában tapasztalattal bíró szociológus, illetve andragógus vagyunk, emellett zenészek. Kétirányú munkánk összekapcsolásában a roma közösségekkel foglalkozó Autonómia Alapítvány programfelelőse adta meg a kezdő lökést. Felvetette, mi volna, ha zenével próbálnánk meg fiatalokat aktivizálni egy szegregált magyar településen, ahol éppen akkor indult egy közösségépítő program helyieknek. A település Szúcs község, amely két, egymástól 2,5 km-re fekvő részből áll (Szúcs Faluközpontból és Szúcs-bányatelepből). Mi Szúcs-bányatelepen kezdtük el a munkát, ami egy volt bányász kolónia. Itt még a szocialista rendszer alatt bányászok éltek, mivel azonban a rendszerváltozás után a nehéziparban és a hozzá kapcsolódó ágazatokban jelentős leépítések történtek, ezeknek az embereknek a többsége elveszítette munkáját. Jelenleg 168 fő él a település szegregátumában, többségük roma. Itt a közösségi házon kívül semmilyen társasági együttlétre alkalmas tér nincs, sem kocsma, sem iskola, sem bolt. Ebben a környezetben a fiatalok esélyei is elmaradnak az infrastrukturálisan előnyösebb helyen élő társaikétól.

Helyzet, külső körülmények

Szúcs-bányatelep példája nem egy kirívó eset, az ország területén számos hasonló helyzetben lévő település létezik. Ezeknek a hátrányoknak a leküzdéséhez strukturális változásokra lenne szükség az oktatásban, a településpolitikában és a munkaerőpiacon, hogy csak a legfontosabb területeket említsük. Jelenlegi állapotukban ezek a területek jelentősen korlátozzák a kistelepüléseken élő roma fiatalok társadalmi mobilitását, aminek negatív hozadékai testközelből érintik azokat, akikkel dolgozunk. Sajnos a rendszerváltozás utáni kormányzatok inkább elkerülték a szembenézést ezekkel a problémákkal, mintsem hosszú távú, jól felépített reformokat vezettek volna be. Az állami rendszer hiányosságaira reagálnak a civilek, akik ebben a helyzetben nyújtanak segítséget az egyenlőtlen viszonyoknak kiszolgáltatott közösségeknek. A *Give Youngsters a Voice* is civil szervezetek segítségével, a civil szférában fejti ki tevékenységét, fő profilja szegregált környezetben élő közösségek hátrányainak csökkentése.

Visszatérve az első közösségi zenei csoportunkhoz, mi abban akartunk segíteni, hogy a gyerekek, fiatalok megtalálják a saját hangjukat. Tisztában kell lennünk azzal, hogy származási és szociális helyzetükből adódóan ők általában kevesebb figyelmet kapnak az iskolában, mint többségi társaik, ha egyáltalán vegyes iskolában/osztályban tanulhatnak. Ennek szomorú hagyománya van

Magyarországon, a szocialista rendszerben például a roma gyerekek általában a hátsó padban ültek a többségi gyerekek mögött, még akkor is, ha volt előrébb hely. Ez a gyakorlat később finomabb eszközökkel folytatódott. Ma a közoktatásban létező gyakorlat, hogy a roma gyerekeket eleve lemondással közelítik meg, önbeteljesítő jóslatként idézve elő későbbi kudarcaikat. Ez a légkör demoralizáló, negatívan hat a gyerekek önbecsülésére, motivációjára, akik sok esetben hallgatással adják meg magukat a rendszernek. Mint ahogy egyikük említette: "Mi nem azok vagyunk, akik beszélnek." Ezen szeretnénk változtatni. Úgy gondoljuk, hogy az aktív kommunikáció előfeltétele a kooperációnak és a közösségi létnek, az önbecsülés pedig az előrejutásnak. Az aktivitás, a kreativitás, az önismeret, a kommunikáció és a kooperáció mind egyirányba hatnak, ez az irány pedig az önmagáért és a közösségéért felelős, aktív, érdekeit érvényesíteni tudó, autonóm személy.

A FOGLALKOZÁSOKRÓL

Közösségi zenei foglalkozásnak hívjuk, de nevétől eltérően találkozóink nem a résztvevők zenei képességeinek kibontakoztatásáról szólnak. Zenei előképzettségtől függetlenül bárkit szívesen látunk az együttléteken, aki szeretne csoportban fejlődni, és létrehozna valami újat.
Első közösségi zenei csoportunkban még hangsúlyosabb szerepet szántunk a zenének, így például ritmuskészségeket is próbáltunk fejleszteni, de később rájöttünk, hogy ennél érdekesebben és hasznosabban is eltölthetjük a közös időt. Ebben segítségünkre voltak a résztvevők visszajelzései is. Egyre inkább azok a tevékenységek kerültek előtérbe, melyek a saját vélemény kifejezése és a kreativitás kibontakoztatása irányába hatnak. A zene továbbra is központi eleme a foglalkozásoknak, de fontos, hogy olyan gyakorlatokat végezzünk, melyekhez zenei előképzettség egyáltalán nem szükséges. A zene így eszközként, és nem célként van jelen a módszertanunkban.

Bár nekünk roma fiatalokkal vannak tapasztalataink, ez a módszer bármely közösségben alkalmazható származástól, társadalmi helyzettől függetlenül. A hangsúlyok a verbalitáson, önkifejezésen, egyéni és társas készségek fejlesztésén és a közösségépítésen vannak. Ha röviden jellemeznünk kellene a foglalkozásainkon alkalmazott módszereinket, akkor először az elérni kívánt céljainkat érdemes vázolnunk, hogy könnyebben érthetővé váljon a hozzájuk rendelt módszer.

CÉLJAINK

Közösségfejlesztés

Hisszük, hogy ideális esetben egyéni érdekeink egybeesnek szűkebb és tágabb közösségünk érdekeivel. Ezeket az érdekeket viszont csakis egy közösségen belül tudjuk megfogalmazni, társainkkal együtt. Csakhogy jelen világunkban még azokon a helyeken is ritkák a közösségek, ahol azt várnánk, hogy a hasonló élethelyzet és a fizikai közelség összehozza az embereket. Szerencsére elmondhatjuk, hogy a közös célok és tevékenységek olyan embereket is összehoznak, akik egyébként nem kapcsolódnának. A közösségépítés ily módon mindig valamilyen közös tevékenység köré csoportosul. Első számú célunk tehát olyan platformot biztosítani a helyi gyerekeknek, fiataloknak, ahol megteremtődik az együttműködés lehetősége, és így közelebb tudnak kerülni egymáshoz a résztvevők.

Alternatívát mutatni, avagy a művészet demokratizálása

Célcsoportunk, a tinédzserek jellemzően passzív fogyasztói a könnyűzenének, melyek elsősorban tánczenékből és rapből állnak. A roma fiatalok nagyjából tisztában vannak a roma kultúra zenei gyökereivel, és gyakran hallgatnak kortárs roma zenét, valamint rapet is. Alkalmasint együtt énekelgetnek főleg kortárs dalokat, és előfordul, hogy rövidebb saját szövegeket is kitalálnak. Ez egy jó alap arra, hogy együtt létrehozzunk olyan zenét, amelynek a szövegét ők írják, és akár még a zenei alap alakításában is aktívan részt vesznek. Fontos látniuk, hogy nemcsak az általuk hallgatott előadók, hanem ők maguk is képesek saját tartalmak létrehozására, így maguk is hősökké, aktuális és személyes témákról autentikusan megnyilatkozó személyekké válhatnak. A foglalkozások résztvevői önállóan írnak mondatpárokat, szövegrészleteket egy előre kiválasztott témában, és ezekből együtt rendezzük össze a szöveget. Ebből a módszerből adódóan a szövegek stiláris minősége egyenetlen, azonban demokratikus. A létrejövő szövegek a tartalom aktualitását és fontosságát tekintve nem maradnak el a legtöbb általuk hallgatott előadóétól.

Egyéni képességek fejlesztése, önértékelés növelése

Önmagában az, hogy képes vagyok létrehozni egy olyan dolgot, melyről eddig nem volt tudomásom, nagyszerű érzés. Részese lenni egy kreatív folyamatnak pozitív élmény, a szisztematikus csoportmunka során pedig a résztvevők megtanulják, hogy az alkotás egy összetett munka, ahol az egyéni erőfeszítések épp olyan fontosak, mint a csoporttal való együttműködés.

A szöveg mint az önkifejezés verbális formája hangsúlyos szerepet kap a munka folyamán. Szeretnénk arra késztetni a fiatalokat, hogy fogalmazzák meg gondolataikat, ami persze nem magától értetődő számukra, hiszen általában senki nem kéri ki a véleményüket. Kreatív szövegírással fejlesztjük absztrakciós készségeiket, és próbálunk rámutatni arra, hogy az írás lehet játék, terápia, önismeret, általa az ember újrarendezheti korábbi élményeit és újakat is szerezhet.

A foglalkozások természetesen nem csak munkából állnak: játékok (csoportépítő, kommunikációs, mozgásos, feszültségoldó drámajátékok) alkalmazásával oldjuk a helyzet tanulás jellegét. A játékok aktivizálják a fiatalokat, fejlesztik ön- és emberismeretüket, és kibontakoztatják alkotóképességüket.

Állampolgári tudatosság és aktivitás fejlesztése

Gyakran tapasztaljuk a munkánk során, hogy középkorú emberektől még soha nem kérdezték meg a véleményüket, és amikor mi megkérdezzük őket, nem értik, hogy mit akarunk ezzel. Őket még sosem vonták be egyetlen döntési folyamatba sem. Mi azt szeretnénk, hogy a velünk együttműködő fiataloknál ez másképp legyen, s ezek a készségek kialakuljanak bennük, képesek legyenek döntéseket hozni és legyen véleményük a világról. Felelős, saját magukért és a saját közösségért kiálló, a saját nézeteiket és érdekeiket felvállaló egyénekké válásban vagyunk érdekeltek. Éppen ezért ez tulajdonképpen egy demokratikus alapokon működő csoport, ahol nagyon fontosak a köztes beszélgetések, a szavazások, és alapvető a munka során a döntési folyamatban való részvétel. A demokratikus processzus azért is lényeges, mert ezáltal könnyebben megérthető a politikai mező, és az egyén, valamint a közösség abban betöltött szerepe. Ez a tapasztalat a későbbiekben még jól jöhet. A munka során a résztvevőket mi mint csoportvezetők, egyenlő partnerekként kezeljük. A közös szabályok, melyeket az első foglalkozáson alkotunk meg, mindenkire egyaránt érvényesek. Többször kaptunk olyan visszajelzést a gyerekektől, hogy ez a közvetlen, partneri légkör jólesik nekik és inspirálja őket.

Ami nem célunk

Nem szeretnénk a romákhoz kapcsolódó sztereotípiát erősíteni - miszerint ők elsősorban jó zenészek lehetnek. Ezt az előítéletet tapasztalataink sem támasztják alá. Eddig tíz településen vezettünk foglalkozásokat, és kijelenthetjük, hogy teljesen eltérő a roma fiatalok zenei képzettsége.

MÓDSZEREK

Miután körüljártuk a foglalkozásaink beágyazottságát és hogy milyen hatást szeretnénk elérni, szóljunk néhány szót arról, hogy néz ki egy foglalkozássorozat, milyen eszközöket alkalmazunk a közös alkotófolyamat során.

Közös szabályok

Miután a fiatalok megismerik a foglalkozás hátterét, céljait és lehetőségeit, együttes szabályalkotással vonjuk be őket közös történetünkbe. Az általunk összegyűjtött szabályok konszenzusos döntési elven alapulnak, melyek mentén egy csoport hatékonyan tud együttműködni egy közös cél mentén. Ezekben a minimumokban elég könnyen meg szoktunk egyezni, és nagyrészt a fiatalok javaslatai is illeszkednek ehhez az elképzeléshez. Egymás véleményének meghallgatása és tiszteletben tartása, vitahelyzetek kezdeményezése, demokratikus döntések a legfontosabb sarokkövei a közös munkának.

Kapcsolatápolás

A csoporttal a kapcsolatot általában egy helyi összekötőn keresztül tartjuk, ő az, aki helyben el tudja intézni a foglalkozások lefolytatásához szükséges praktikus tevékenységeket, és napi kapcsolatban van a résztvevő fiatalokkal. Mivel fiatalokról van szó, legtöbbjük online elérhető, így közösségi oldalakon keresztül számon tartjuk egymást, és kommunikálunk, anyagokat küldünk, kérdéseket teszünk fel egymásnak. A munkán kívüli közös időtöltés is fontos, ezért próbálunk minden alkalommal személyes kapcsolatokat is ápolni, és ha van rá keret, a résztvevőket kimozdítani egy kirándulásra, ahol a megszokottól eltérő környezetben lehetünk együtt.

Rendszeresség

Csoportjainkkal általában kéthetente találkozunk, és eddig egy-egy foglalkozási blokk nagyjából fél-egy évig tartott. Alkalmasint tömbösített, több egymást követő napon dolgozunk intenzíven, általában hosszú hétvégeken, amikor a fiatalok jobban ráérnek. Mostani csoportunkkal próbálunk az első féléves 12 alkalmas blokk után - melynek kézzel fogható, ill. füllel hallható eredménye egy közös dal lett - egy következő foglalkozás-sorozatot is elkezdeni, ahol együtt határozzuk meg, hogy mi legyen a következő munka tárgya. A rendszeresség sok tekintetben fontos, és mivel iskolán kívüli aktivitásról van szó, a hétvégi találkozók a legeredményesebbek, amikor a résztvevők nincsenek elfáradva hétközi kötelező elfoglaltságaiktól.

Sokszínű tevékenység

Miután megérkezünk a helyszínre, először kialakítjuk a résztvevőkkel a munkakörnyezetet, tehát elrendezzük a teret körben elhelyezett székekkel, így partneri viszonyban valósulhat meg a kommunikáció. Amennyiben technikai segédeszközöket (számítógép, hangrendszer, mikrofonok, zenei eszközök) is installálni kell, a résztvevők abban is segítenek. Általában kötetlen beszélgetéssel nyitunk, majd egy konkrét, aktuális témát járunk körül.

Függően attól, hogy a megvalósítás milyen fázisában vagyunk, végzünk drámapedagógia és zeneterápia inspirálta kreatív gyakorlatokat, melyek együttműködésen, improvizáción, és részben koncentráción alapulnak. A résztvevők hangulatának pozitív irányú befolyásolása, a felszabadult közösség létrehozása alapvető célja e gyakorlatoknak, de általuk akár az egyéni összpontosítás és a kooperáció is fejleszthető. A kísérletező hozzáállás szintén alapvető jellemzője az együtthléteknek, az erre való nyitottságot azonban fokozatosan érjük el.

A program kulcsfontosságú része a verbális önkifejezés, ahol a meglévő szövegek elemzésétől a szöveg behelyettesítési játékokon és szövegírási gyakorlatokon keresztül jutunk el a saját tartalmak egyéni és kollektív létrehozásáig. A közös munka eredménye rímelő sorokként, vagy akár szabadversként nyeri el végső formáját, mely általában párhuzamosan fejlődik a hozzárendelt zenével.

Mindenképp fontos megemlíteni, hogy a résztvevők szövegeit eredeti formájukban használjuk fel. Nekünk, csoportvezetőknek a hatásunk a szövegekre kimerül a témajavaslatokban, illetve tartalmi-formai észrevételeink lehetnek az elkészült sorokkal kapcsolatban, ezen kívül legfeljebb a sorok sorrendjére teszünk javaslatokat. Így lesznek a szövegek a résztvevők érvényes, autentikus, őszinte üzenetei.

Mint már említettük, a zenei előképzettség nem előfeltétele a részvételnek. A programot a csoport összetételéhez igazítjuk, így ha vannak hangszeresek, akkor részt vesznek a zene kialakításában, ha pedig nincsenek, akkor az általunk készített zenei alapokkal dolgozunk, és ezeket alakítjuk digitális zeneszerkesztő eszközökkel.

A közösen létrehozott dal prezentálása opcionális, eddig egy csoportunkkal adtunk elő saját számot egy helyi rendezvényen, ahol így a település lakosai nézőként kapcsolódhattak a programunkhoz. A dalokhoz kapcsolódó egyéb kreatív produktumok (pl. videoklip) plusz lehetőséget jelentenek a további közös kreatív munkára.

NEHÉZSÉGEK

Korosztályi különbségek

Ideális esetben a célcsoportunk a tinédzserek volnának kb. 18 éves korig bezárólag, és szerencsés volna korban, érdeklődésben egymáshoz közel álló fiatalokból álló homogén csoportokkal dolgozni. Ez azonban azokban a kis falvakban, ahol dolgozunk, szinte lehetetlen, hiszen nincs helyben annyi fiatal, akikből egy ideális, korosztályi értelemben homogén csoportot lehetne toborozni. Ezért jellemzően vegyes csoportokkal dolgozunk, ahol a 7 évesektől a 17 évesekig találhatók gyerekek, fiatalok. Ehhez a helyzethez kell alkalmazkodnunk, és figyelembe kell vennünk a különböző tudásszinteket és érdeklődési területeket.

Fegyelmezési paradoxon

Célcsoportunk a frontális tanulási helyzethez szokott az iskolában, ezért ennek hiányát, és a partneri viszonyt felszabadító érzésként élik meg. Ez egyrészt szabad utat enged a kreativitásnak, másrészt olykor kaotikus helyzetet eredményez, így folyamatosan egyensúlyoznunk kell a számunkra is elfogadható pozitív fegyelmezési módszerek és a laissez-faire hozzáállás között. Ezt tovább bonyolítja, ha előkerülnek a hangszerek, így ilyen esetekben egy külön protokoll szerint kell eljárnunk. Szerencsére a résztvevők nagy része idővel internalizálja a közös munka szabályait.
A demokratikus működés alapja a megfelelő helyi segítő megtalálása. Abban az esetben, ha az ő személye hiteles a fiatalok szemében, akkor az kihat a foglalkozás résztvevőinek viselkedésére. A megfelelő helyi segítő nem tekintélyelvű, hanem tekintélye van. Jelenléte segít a megfelelő morál kialakításában, ami jó kiindulópont.

Elengedés

Megbízásaink meghatározott időre szólnak, így elkerülhetetlen a folyamat lezárása és a csoport elengedése. Egy-egy foglalkozássorozat kezdetekor már rámutatunk, hogy ez egy olyan rendszeres közös időtöltés és alkotási folyamat lesz, aminek végpontja is lesz. Ezzel együtt az elengedés nem egyszerű, amikor sok esetben bensőséges viszony alakul ki a foglalkozásokon. Egy közös végtermék elkészülte megkönnyíti a lezárást, újabb források bevonásával pedig akár tovább is vihető egy-egy projekt. Ezen felül igyekszünk informálisan utánkövetni a közösség és a fiatalok életének alakulását a projekt lezárulta után.

LEHETSÉGES FEJLŐDÉSI VONALAK

A jövőben szeretnénk több irányba is nyitni. Egyrészt szeretnénk lejegyezni és publikálni módszerünket, hogy annak részletes know-how-jához más is hozzáférhessen, másrészt ezzel összefüggésben új facilitátorokat képeznénk, akik lehetőség szerint helyi közösségekből származó roma fiatalok, vagy a módszert átvevő, helyben élő, dolgozó szakemberek volnának, és akik a környékükön nélkülünk is tovább tudnák vinni a foglalkozásokat. Ez a módszer biztosíthatná az egyszeri sikerélményen túlmutató folyamatosságot.
Tervezzük továbbá, hogy bevonunk a foglalkozásokba segítő szakembereket: fejlesztő pedagógust, illetve pszichológust, akik alkalmanként személyre szabott pedagógiai tanácsot adhatnak a foglalkozásvezetőknek a résztvevők fejlesztési irányairól.
És szeretnénk azt is, ha tapasztalatot tudnánk cserélni, illetve együtt dolgozhatnánk hasonló profilú kezdeményezésekkel, akár létrehozva egy olyan közös módszertant, ami túlmutat eddigi eredményeinken.

Korábbi foglalkozássorozatokon elkészült referencia zenék:

- Rossz gyerekek jó barátsága
- A mosolyom az néha fáj
- A falu, ahol lakom (akusztikus verzió)